

Vrijdag 24 september 2021 – 20:15

TURNHOUT

Graindelavoix

De Antwerpse Josquin van 1545, de Ondode

Graindelavoix o.l.v. Björn Schmelzer

Andrew Hallock

alt

Albert Riera, Andrés Miravete, Marius Peterson, Adrian Sîrbu

tenoren

Tomàs Maxé

alt/bas

Arnout Malfliet

bas

Philippe Malfeyt

cister

Lukas Henning

luit

Dit concert wordt rechtstreeks uitgezonden op Klara, klara.be en de gratis Klara-app.

Programma

INLEIDING

Lamentaties, Deploraties en Dodendansen uit de Antwerpse 1545 Susato print

Werken van Josquin Desprez, Nicolas Gombert, Hieronymus Vinders en
Jean Lebrun uit Tielman Susato's *Septiesme livre* (Antwerpen, 1545)

Musae Jovis - Nicolas Gombert

Baisiez moy

Parfons regretz

Cueur langoreulx

Faulte d'argent

Petite camusette

Douleur me bat

N'esse pas un grant desplaisir

Si vous n'avez autre desir - Jean Le Brun

Nymphes des bois

O mors inevitabilis - Hieronymus Vinders

Se congie prens

Plusieurs regretz

Je me complains

Pour souhaitter

Nimphes, nappes

Regretz sans fin

JOSQUIN, THE UNDEAD (Josquin, ondoed...)

Lamentaties, Deploraties en Dodendansen uit de Antwerpse

1545 Susato print

In 1540, 19 jaar na de dood van Josquin des Prez, schreef de Duitse muziekuitegever Georg Forster: "Ik herinner me een eminent iemand die zei dat nu Josquin dood is, hij meer composities aflevert dan toen hij nog leefde."

Dat Forster gelijk had, werd vijf jaar later bevestigd toen Tielman Susato in Antwerpen zijn zevende boek met chansons uitgaf, volledig gewijd aan Josquin. Een groot aantal van die chansons die men verloren waande en hier voor eerst gepubliceerd werden, bleken achteraf vervalsingen of op zijn minst grove arrangementen. Het is dit authenticiteitsprobleem wat musicologen vandaag nog het meeste bezighoudt. Susato's uitgave, die met recht de eerste echte Josquin herdenking mag worden genoemd, is echter vooral interessant omdat ze de "onsterfelijke" allure van de componist in de verf zet, een allure die zich uit in Josquins eigen obsessie, vooral op het einde van zijn leven, met dood, verval, rouw (*regret*) en melancholie, die zich uitdrukt in werken met een sterke herhalingsdwang. Nochtans is deze doodsdrijf tegengesteld aan de dood zelf: ze is een muzikaal *principe par excellence*, zowel klevendig als versnellend – een soort dodendans.

Samen met vijf- en zesstemmige chansons van Josquin publiceerde Susato ook drie klaagzangen voor de dood van de componist van de hand van Gombert, Vinders en Appenzeller. *Musae Jovis* van Gombert is een van zijn meest adembenemende werken, waarin hij in het begin Josquins *Nymphes des bois* citeert, diens eigen klaagzang voor de dood van Ockeghem. Gombert laat zijn compositie uitmonden in een frenetieke *dance à l'antique* waarin ondermaanse en hemelse elementen de lof aanheffen voor de onsterfelijke Josquin.

Josquin schreef de meeste van de composities in de Susato uitgave na 1504, na zijn terugkeer uit Italië naar de Noord-Franse stad Condé-sur-l'Escaut, waar hij de laatste 17 jaar van zijn leven zou doorbrengen. Hoewel sommige chansons verschijnen in manuscripten en drukken van rond die tijd, zoals *Nymphes des bois*, *Petite Camusette*, *Faulte d'argent* en *Baisiez moy*, reken ik al deze composities tot Josquins late stijl.

Geen enkel ander componist heeft herhaling tot compositieprincipe bij uitstek verheven; bij Josquin wordt het zijn muzikale handtekening. Jesse Rodin, een autoriteit op het gebied van Josquins Romeinse periode in de late jaren '90 van de 15de

eeuw, noemt hem terecht een "obsessive compositional personality", terwijl andere specialisten wijzen op een muzikale herhalingsdwang die in praktisch zijn hele oeuvre tot uiting komt.

Josquins late stijl, uitgedrukt in vijf- en zesstemmige Franse chansons, resoneert met wat Adorno en Saïd hebben geschreven over de zogenaamde "late stijl" van kunstenaars en componisten in het bijzonder: de muziek wordt eenvoudiger, meer geconcentreerd en meer gericht op wat Adorno de "catastrofe" noemt, oftewel, de doodsdrift van de kunstenaar, die nogal gemakkelijk valt te herkennen in de late composities van Josquin.

Het lijkt alsof Josquin, wanneer hij zijn internationale carrière beëindigde en terugkeerde naar Frankrijk, zijn eigen symbolische dood ensceneerde door zich vooral in te laten met specifieke Franse poëzie: klaagzangen, de zogenaamde *chansons de regrets*, tragi-komische liefdesliederen, enz. Dit is uiteraard louter hypothetisch, vooral een dramaturgisch instrument om hedendaagse uitvoerders toe te laten te begrijpen wat er in dit repertoire op het spel staat. Is het evenwel niet interessant te overwegen dat het deze zelf geënceneerde symbolische dood is die Josquins plotse, legendarische faam in een stroomversnelling heeft gebracht, tijdens zijn leven en vooral ook na zijn overlijden in 1521? Dat het, "entre deux morts", Josquin een ondode aura heeft bezorgd die vooral sinds de 20ste eeuw voortdurend wordt opgerakeld?

De notities die hier volgen, proberen iets weer te geven van Josquins late stijl zoals in dit programma kan worden beluisterd. Een zeker besef of idee van deze late stijl laat uitvoerders toe keuzes te maken wat tempo, frasering, ornamentatie, instrumentale inbreng en vocale orkestratie betreft. Uiteraard is Susato's uitgave 24 jaar na de dood van Josquin geen coherente collectie en is ze niet als geheel bedoeld door de componist. Maar haar retrospectieve karakter (volledig gewijd aan een componist van de vorige generatie met de bedoeling hem bij wijze van spreken uit de dood op te wekken) is uitzonderlijk.

Het commemoratieve aspect van de uitgave wordt niet alleen in de verf gezet door de toevoeging van drie lamentaties voor Josquin door componisten van de volgende generatie, maar wordt ook merkwaardig genoeg verdubbeld door de inhoud van de chansons van Josquin, waarvan de keuze en samenstelling uitblinkt in coherentie en allesbehalve willekeurig lijkt. Allemaal gaan ze over onmacht, gefaalde liefde, melancholie, of dood.

Is deze redactie een idee van Susato, of van Josquin?

In de laatste fase van zijn leven, slaagt Josquin erin zijn virtuoze herhalings technieken in te zetten om de ruïne van het leven zelf gestalte te geven. Catastrofische polyfonie wordt het instrument bij uitstek voor poëtische impotentie, mislukking en

inertie. Zo goed als alle chansons zijn gebaseerd op canons die de andere stemmen contamineren met nog meer gesimuleerde canons en imitaties. Gecomponeerd in een tijdsspanne van ongeveer 20 jaar vertonen ze niettemin een rigoureuze stilistische continuïteit.

Het lijkt niet vergezocht deze muzikale werken op te vatten als een antidotum voor de depressieve poëtische inhoud die ze tegelijkertijd etaleren, vergelijkbaar met de manier waarop Freud herhalingsdwang als motor beschrijft van en tegelijk tegen de viscositeit van de doodsdrijf. Mijn hypothese is dan ook dat Josquin op de een of andere manier de universele logica van de doodsdrijf weet te capteren in zijn late stijl.

Laat ons om te beginnen een blik werpen op de chansons die gebaseerd zijn op populaire melodieën met een komische inhoud: *Baisiez moy*, *Faulte d'argent*, *Je me complains en Petite camusette*. Hoewel het op het eerste zicht louter om polyfone arrangementen gaat van populaire chansons, zijn ze het best te begrijpen met wat Adorno een "Totentanz der Prinzipien" heeft genoemd, een soort van zweven van contradictorische parameters zonder oplossing, vaak door middel van tonale dubbelzinnigheid.

Petite Camusette is ook een echte dodendans of dance macabre, die het bekende topos evoceert van een liefdespaar dat heimelijk door de Dood wordt beslopen (denk aan Albrecht Dürers gravure met hetzelfde thema). In het chanson figureren Robin en Marion die hand in hand in het bos wandelen en in slaap vallen, en Camusette of Camuse, de personificatie van de Dood, tegen wie de verteller schreeuwt: "A la mort m'avez mis" ("Je hebt me ter dood gebracht). Josquin benadrukt het dansante karakter van het chanson door in een aantal stemmen een tripel metrum te weven in sommige passages. We hebben deze suggestie door de instrumentale begeleiding in de verf gezet. De twee middenstemmen zijn volledig als canon opgevat terwijl de bovenstemmen en de twee basstemmen in gesimuleerde canons evolueren. Het chanson is een draaikolk van canons en semi-canons die het populaire en het gesofisticeerde verbinden in een haast onmogelijke dans.

In *Faulte d'argent* en nog meer in het zesstemmige *Baisiez moy* zijn onoplosbare tonale ambiguïteiten Josquins antwoord op de onmogelijkheid van de liefdesrelatie die in de tekst wordt aangekaart. *Faulte d'argent* geeft het aloude thema van "geen liefde zonder geld" nieuwe betekenis in vroeg-kapitalistisch Noord-Europa, terwijl *Je me complains* inhoudelijk kan worden opgevat als zijn spiegel: het chanson beschrijft een meisje dat zit te breien terwijl ze wacht op haar geliefde die maar niet komt. De ambigue onomatopeïsche finale evoceert het populaire liedje *La Tricotée* (waarbij tricotée ook dubbelzinnig de liefde bedrijven kan betekenen of zelfs liefdesbedrog). De virtuoze en melismatische fraseringen van de middenstemmen dragen bij tot het komische en theatrale gehalte van de liefdesklacht van het meisje.

Pour souhaitter kan ook opgevat worden als een komisch lied. Opnieuw hebben we te maken met een protagonist die ontbering lijdt, sociaal gemarginaliseerd is en die droomt van het onmogelijke alsof het niets is: goede gezondheid, een lang leven, eeuwig geluk, extreme weelde en een plaats in de hemel, een discours dat gemakkelijk kan worden geassocieerd met het type van de pauper of de knecht in het populaire theater. De “*dodendans van de principes*” werkt hier door een combinatie van ‘wishful thinking’ in de tekst en de rijkelijk polyfone en gebalanceerde uitdrukking van deze onmogelijkheid. Is het vergezocht in Josquins keuze voor deze komische, maar maatschappijkritische poëzie een politiek engagement te bespeuren?

Laten we nu dieper ingaan op de ernstige klaagzangen, met inbegrip van de zogenaamde *chansons de regrets*, een genre dat erg *en vogue* was aan het vroeg-16de eeuwse Bourgondisch-Habsburgse hof. Los van de repetitieve canontechniek in deze werken is er ook sprake van inter-muzikale herhaling: vaak citeert Josquin melodielijnen van een chanson in een ander. Op die manier verwijzen de chansons naar elkaar en spiegelen ze elkaar, zoals in een *mise en abyme*. Musicologen hebben op die manier intrinsieke connecties ontwaard tussen *Faulte d’argent*, *Douleur me bat*, *Parfons refretz*, *Regretz sans fin*, *Plusieurs regretz* en *Se congie prens*.

In deze zes chansons encenseert Josquin dat wat muziek zelf lijkt tegen te spreken: inertie en dood. Deze werken zijn de meest evocatieve uitdrukking van Josquins muzikale doodsdrijf.

In chansons zoals *Petite Camusette* en *Se congie prens*, waarin de zielenroerselen worden vergeleken met een woelige zee, past Josquin een eerder manische muzikale grammatica toe. De protagonist in *Se congie prens* is de opgejaagde middenstem die als een kleine sloep laveert tussen de andere stemmen en die tegelijk het geheel van elektriciteit voorziet. De andere chansons zijn lethargisch, of zelfs depressief van karakter en encenseren de kleverigheid (Klebrigheit) van de doodsdrijf zoals Freud haar beschreef. Het hoeft dan ook niet te verrassen dat de verteller in het stroperigste werk, *Douleur me bat*, een encensering van pure inertia, uiteindelijk smeekt om te worden losgemaakt: ‘*decoller*’; een werkwoord dat hier niet moet worden begrepen als onthoofding (zoals vaak vertaald), maar als een letterlijk ontlijmen.

In *Nimphes*, *nappes* klaagt de verteller dat zijn of haar geest meer dood is dan ziek, een duidelijke evocatie van de symbolische dood, eerder dan van een fysiek overlijden. *Regrets sans fin* evocert dit “zonder einde” door een voortdurend eindigen in korte, constant onderbroken frases, gecompenseerd door een structuur waarbij het begin (*regretz sans fin*) op het einde wordt herhaald (wat het werk een ongewoon perpetuum mobile karakter geeft), een poëtica Beckett waardig.

Nimphes, *nappes* is een van de twee legendarische klaagzangen van Josquin, samen met *Nymphes des bois*, dat in een soort *mise en abyme* persoonlijk verdriet

evoceert via de emblematische figuur van de nimf. Deze merkwaardige meta-klaagzangen, of beter proto-klaagzangen, gaan vooraf aan de persoonlijke klacht, bereiden ze voor en nemen uiteindelijk gewoon haar plaats in, uitgevoerd door nimfen die in de renaissance de prototypische figuur zijn voor de professionele schreiers uit de oudheid. In de polyfone versie van Josquin komt de moderniteit van Jean Molinets poëtische strategie en haar paradox extra tot uiting omdat de verteller die zijn klacht delegeert aan nimfen, zelf belichaamd wordt door een polyfone zangersgroep die op zijn beurt de gezongen klaagzang van de nimfen evoceert.

In beide klaagzangen reciteren een of twee stemmen uit de katholieke dodenliturgie. In *Nymphes, nappes* wordt *Circumdederunt gemitus mortis* als canon tussen twee stemmen uitgevoerd die twee keer uitmondt in een harde dwarsstand (of chromatische daling) van Mi naar Mib. In *Nymphes des bois* wordt het introitus van de dodenmis gezongen, echter niet op de oorspronkelijke toon Fa, maar een halve toon lager op Mi.

Josquin was de lievelingscomponist van Martin Luther. Hij kende *Nymphes nappes* in de gedaante van zijn geestelijke contrafact *Haec dicit Dominus*. In 1538 beschreef Luther de contradictorische spanning tussen de twee simultane teksten als volgt: "Het bevat erg mooi het verschil tussen Wet en Evangelie, dood en leven. Twee stemmen voeren de treurzang *Circumdederunt me gemitus mortis* enz, tegen vier stemmen die *Haec dicit Dominus, de manu mortis liberabo populum meum* enz zingen. Het is een heel goede en troostrijke compositie." Is het toeval dat deze versie enkele jaren later opgenomen wordt in een protestants theaterstuk, *Lazarus vom Tode durch Christum am vierden tage erwecket*, over de opwekking van Lazarus, de bijbelse ondode bij uitstek?

Björn Schmelzer

Teksten

Nicolas Gombert, Musae Jovis

Musæ Iovis ter maximi
Proles canora, plangite,
Comas cypressus comprimat
Iosquinus ille ille occidit,
Templorum decus,
Et vestrum decus.

Severa mors et improba
Quæ templa dulcibus sonis
Privas, et aulas principum,
Malum tibi quod imprecer
Tollenti bonos,
Parcenti malis?

Apollo sed necem tibi
Minatur, heus mors pessima,
Instructus arcu et spiculis
Musasque ut addant commonet,
Et laurum comis,
Et aurum comis.

Iosquinus (inquit) optimo
Et maximo gratus Iovi,
Triumphat inter coelites
Et dulce carmen concinit
Templorum decus,
Musarum decus.

Circumdederunt me gemitus mortis,
Dolores inferni circumdederunt me.

*Ye Muses, melodious offspring
of thrice-greatest Jupiter, make lamentation.
The cypress draws in its leaves.
The famous Josquin, he is dead:
the glory of temples,
and your own glory.*

*Grim and merciless Death,
who deprive the temples
and princely courts of sweet sounds,
what curse could I invoke upon you
who take away the good,
who spare the undeserving?*

*But Apollo, equipped with bow and arrow,
threatens you with destruction,
O you most vile Death,
and calls upon the Muses
to add both laurel
and gold to their hair.*

*"Josquin," he says, "pleasing
to the best and greatest Jupiter,
exults among the heavenly beings
and sings a sweet song:
the glory of temples,
the glory of the Muses".*

*Encircling me, are the sighs of death;
The sorrows of Hell encircle me.*

Baisiez moy

Baisez-moi, ma douce amie,
par amour, je vous en prie.

– Non feray !

– Et pourquoy ?

– Si je faisais la follie,

Ma mère en serait morrie.

Vela de quoy !

*“Kiss me, my sweetheart,
as my true love, I beg you!”*

*“Indeed I will not,
and why?”*

*If I were foolish,
my mother might be hurt:
that’s why.”*

Parfons regretz

Parfons regretz et lamentable ioye
Venez à moy, quelque part que ie soye.
Et vous hastez sans point dissimuler,
Pour promptement mon cueur executer
Affin qu’en dueil et larmes il se noye.

*Profound regrets and lamentable joy
Come to me wherever I might be.
And hasten without delay [from hiding],
To promptly execute my heart
So that it finally drowns in [a sea of] tears and
pain.*

Parfons regretz et lamentable joye,
Venez à moi quelque part que je soye
Et vous hastez sans point dissimuler
Pour promptement mon cueur exécuter
Affin qu’en dueil et larmes il se noye.

*No more regrets and mournful joy.
Come to me, wherever I am,
and once for all, without deception,
assassinate my heart,
so that it may dissolve in grief and tears.*

Cueur langoreulx

Cueur langoreulx qui ne fais que penser,
Plaindre, gémir, plourer et souspirer
Resiouys toy! Car ta belle maistresse
Par sa pitié te veult donner liesse,
loye et plaisir pour te reconforter.

*Languishing heart that you only ponder,
Lament, bemoan, cry and sigh
Rejoice! For your fair mistress
By her mercy wishes to give you happiness,
Joy and pleasure to comfort you*

Faulte d'argent

Faulte d'argent, c'est douleur non pareille.
Se ie le dis, las, ie sçay bien pourquoy:
Sans de quibus il se fault tenir quoy;
Femme qui dort pour argent se resveille.

*Lack of money is sorrow unequalled.
If a say this, alas, I well know why:
Without money, one must remain silent;
A woman who sleeps will awake for money.*

Petite camusette

Petite camusette,
À la mort m'avez mis.
Robin et Marion
S'en vont au bois ioly,
Ilz s'en vont bras à bras,
Ilz se sont endormis.
Petite camusette,
À la mort m'avez mis.

*Little snubnose,
You have brought me to death.
Robin and Marion
Are going to the greenwood,
They are going off arm in arm,
They have fallen asleep.
Little snubnose,
You have brought me to death.*

Douleur me bat

Douleur me bat et tristesse m'afolle,
Amour me nuyt et malheur me consolle,
Vouloir me suit mais aider ne me peult,
Jouyr ne puis d'ung grant bien qu'on me veult.
De vivre ainsi, pour dieu, qu'on me décolle!

*Grief strikes me and sorrow maddens me,
Love annoys me and misfortune comforts me,
Desire follows me but cannot help me,
I cannot enjoy the great good that [she] wishes me,
From such a life, for God's sake, may I be released!*

N'esse pas un grant desplaisir

N'esse pas un grant desplaisir
Quant je n'ose pour mon plaisir,
Pour mon bien et pour ma santé,
Faire du mien ma volenté
Et si n'ay point d'autre desir?

*Isn't it a great displeasure
When I dare not—for my delight,
For my well-being, and for my health—
Do as I wish with my own
And that I have no other desire?*

Jean Le Brun Si vous n'avez autre desir

Si vous n'avez aultre desir,
Sans en avoir nul desplaisir,
Puisqu'en avez la volenté
Et que c'est pour vostre santé,
Faire en povez vostre plaisir.

*If you do not have any other desire,
Without having any displeasure,
Because you do have the will
And since it is for your health,
You should do what pleases you.*

Nymphes des bois

Nymphes des bois, deesses des fontaines
chantres experts de toutes nations
changes voz voix fors cleres et haultaines
en cris tranchantz et lamentations
car dattropos les molestations
votre okeghem par sa rigueur attrape
le vray tresor de musique et chief doeuve
qui de tropos desormais plus neschappe
dont grant domaige' est que la terre coeuve

*Nymphs of woodland, goddesses of the
fountains, Skilled singers of every nation,
Change your voices, so clear and lofty,
Into piercing cries and lamentation
for the harsh molestations of Atropos
have inescapably ensnared your Ockeghem
Music's very treasurer and master,
Who henceforth no longer escapes death.
It is a source of great sorrow that the earth
must cover him.*

Acoultrez vous d'abitz de dueil
Josquin Brumel Pirchon Compere
et plorez grosses larmes de oeuil
perdu avez vostre bon pere.
Requiescant in pace. Amen.

*Put on the clothes of mourning,
Josquin, Brumel, Pierre de la Rue, Compère,
And weep great tears from your eyes,
For you have lost your good father.
May he rest in peace. Amen.*

Tenor: Requiem aeternam dona eis Domine
et lux perpetua luceat eis.

*Tenor: Rest eternal give to them o Lord.
And let the perpetual light shine on them.
May they rest in peace.*

Hieronymus Vinders

O mors inevitabilis

O mors inevitabilis, mors amara, mors crudelis,
Josquin des Prez dum necasti, illum nobis
abstulisti
qui suam per harmoniam illustravit ecclesiam.
Propterea tu musice, dic, requiescat in pace.

*O ineluctable death, bitter death, cruel death,
when you killed Josquin Desprez, you took from us a man
who, through his music, adorned the church.
And therefore, O musician, say: May he rest in peace.
Cantus firmus: Rest eternal give to him o Lord. And
let the perpetual light shine on them. May he rest in peace.*

Se congie prens

Se congié prens de mes belles amours,
Vray amoureux, ne m'en veuillez blâmer.
J'en ay souffert de plus griefves douleurs
Que ne font ceulx qui naigent en la mer;
Car tant l'aymer m'est tousiours tant amer
Qu'avoir ne puis delle'ung tout seul regard
Fors que rigueur pour mon cueur entamer;
Si prens congié avant qu'il soit plus tard.

*If I take leave of my fair love,
True lovers, please do not malign me.
I have suffered from it the most grave sorrows
Not endured even by those who sail in the sea;
For loving her so has always given me such grief
That I cannot get even a single glance from her
Except for cruelty that daunts my heart;
So I take leave before it is too late.*

Plusieurs regretz

Plusieurs regretz qui sur la terre sont
Et les douleurs qu'hommes et femmes ont
N'est que plaisir envers ceulx que je porte;
Me tourmentant de si piteusse sorte
Que mes esprits ne schavent plus qu'ilz font.

*The many sorrows that exist on earth
And the sufferings that men and women endure
Are nothing but pleasure compared to those I bear;
They torment me in such a woeful manner
That my spirits don't know how to go on.*

Je me complains

Je me complains de mon amy
Qui me souloit tant venir veoir
La fresche matinée.
Or est il prime'et s'est midi
Et si n'oy nouvelle de luy,
S'aproche la vesprée.
La tricoton, la tricoton,
La belle tricotée.

*I complain because of my lover,
who used to come and see me
in the fresh morning time.
But now it's prime and almost noon
and I have no news of him,
the evening comes on.
La tricoton, la tricoton,
la belle tricotée.*

Pour souhaitter

Pour souhaitter ie ne demande mieulx
Qu'avoir santé et vivre longuement;
Tousiours ioyeux et des biens largement
Et en la fin le royaume des cieulx.

*To wish for I demand nothing more
Than having good health and to live a long life;
Always happy and with great wealth
And in the end the kingdom of heaven.*

Nymphes, nappes

Nymphes, nappés, néridriades, driades,
Venez plorer ma desolation.
Car je languis en telle affliction,
Que mes esprits sont plus mort que malades.

Circumdede runt me gemitus mortis,
Dolores inferni circumdede runt me.

*Nymphs of woodland, sea and stream and tree,
come and weep for my sadness;
for I languish in such affliction
that my spirits are more dead than ill.*

*Encircling me, are the sighs of death;
The sorrows of Hell encircle me.*

Regretz sans fin

Regretz sans fin il me fault endurer
Et en grant dueil mes doulans iours user.
Par ung rapport meschant dont fuz servie
Mieux me voudroit de brief finner ma vie
Qu'ainsi sans cesse telle douleur muer.
Tout plaisir doncqs ie veulx habandonner,
Plus nulx soulas ie ne requirs donner
Puis qu'il me fault souffrir par seulle envie.
Regretz san fin...

*Endless regrets I must endure
And live out my sad days in great mourning.
Because of a wicked report which I was served
It would be better for me to end my life quickly
Than to suffer incessantly from such pain.
I wish therefore to abandon all pleasure,
Neither do I seek to give solace
Since I must suffer from envy alone.
Endless regrets...*

Biografie

Graindelavoix

Graindelavoix is een Antwerps internationaal gezelschap geleid door Björn Schmelzer dat werkt met het verleden als flessenpost waarmee common sense en artistieke clichés worden doorbroken. Het "grain" is als het bot in de keel van oude en nieuwe repertoires. Graindelavoix is artist in residence in Muziekcentrum De Bijloke in Gent

Sint-Pieterskerk

De buitenkant is opmerkelijk sober, het interieur adembenemend. Pronkstuk is de preekstoel uit 1862. Hoe oud de kerk is, blijft een mysterie. De preekstoel, het hoogaltaar en beeld- en schilderwerken blinken van schoonheid. Ooit leken ze in vlammen op te gaan. De kerktoren leek te branden. Maar de brandhaard bleek een zwerm muggen in de zonneschijn te zijn. Zo kregen de Turnhoutenaren de bijnaam 'muggenblussers'.

EXPERIMENT/ILLEGITIME
KUNST/THEATER/JAZZ/ACROBATIE
KLASSIEKE MUZIEK/POEZIE
DESIGN/FOTOGRAFIE/DANS
OUDE MUZIEK/LITERATUUR
OPERA/ARCHITECTUUR/PLAATS
FILOSOFIE/FILMMUZIEK/LEVEN
GESCHIEDENIS/ERFGOED/GELUK
HEDENDAAGSE MUZIEK/FESTIVAL
POLITIEK/ECONOMIE/WORLDBANK
PERFORMANCE/SOCIOLOGIE
CHANSON/SOUNDSCAPE

Klara. Blijf verwonderd.

Ontdek AMUZ

AMUZ, dat is muziek in een historisch kader. De historische uitvoeringspraktijk doet klassieke muziek sprankelen in AMUZ tijdens een verrassende reeks seizoenconcerten en het zomerfestival Laus Polyphoniae.

Ontdek onze concerten

Kammenstraat 81,
Antwerpen

www.amuz.be

FESTIVAL VAN VLAANDEREN ANTWERPEN
AMUZ

Docu Plus

documentaires met
inspirerende patiëntenverhalen

tvplus

Body Talk

gezondheidscoach Martine Prenen
over gezond leven

kanaal
53

kanaal
29

www.tvplus.be

van roey

BOUWEN MET MENSEN

Oostmalsesteenweg 261 • 2310 Rijkvorsel • T +32 3 340 17 11 • info@vanroey.pro • www.vanroey.pro

COLOFON

ALGEMENE COÖRDINATIE EN ORGANISATIE

Festival van Vlaanderen Kempen vzw
met dank aan sponsor IOK
en mediasponsor Klara

ORGANISATIE

Dr. Jelle Dierickx
directeur
Michaela Defever
marketing & PR
Sara Seddouk
productie& zakelijk medewerker

RAAD VAN BESTUUR

Marc De Geyter
voorzitter
Kris Vreys
ondervoorzitter
Ludo Kools
secretaris
Greet De Clerck
Liana Davtyan
François Mylle
Annemarie Peeters
Jerry Aerts
Bart Van Reyn
Annick Schramme
Björn Siffer

SAMENSTELLING EN REDACTIE

Jelle Dierickx
Michaela Defever
Sara Seddouk

ONTWERP EN CAMPAGNEBEELDEN

www.emilielauwers.be

VERANTWOORDELIJKE UITGEVER

Jelle Dierickx
Festival van Vlaanderen Mechelen/Kempen vzw
Onder-den-Toren 12
2800 Mechelen

EUROPEAN FESTIVAL ASSOCIATION

Het Festival van Vlaanderen Mechelen maakt deel
uit van de koepel Festival van Vlaanderen en is
lid van de European Festival Association en de
International Society for Contemporary Music.

Programma onder voorbehoud van wijzigingen.

CONTACT

Festival van Vlaanderen Kempen vzw

Onder-den-Toren 12, 2800 Mechelen
T +32 (0)15 20 49 82
kempen@festival.be

www.musica-divina.be

SUBSIDIENTEN

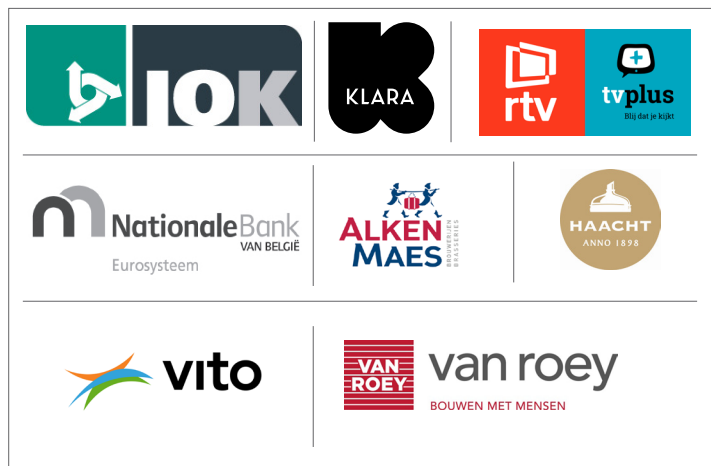
MET DE STEUN VAN

De steden Geel, Hoogstraten, Lier, Herentals en Turnhout en de gemeenten Mol, Westerlo, Heist-op-den-Berg en Scherpenheuvel-Zichem, de abdijen van Postel, Averbode en Tongerlo, en de kerkfabrieken en de toerismediendiensten van de betrokken steden en gemeenten.

POESIA DIVINA

SPONSORS

PARTNERS

